

I

„ÁLDÁS SZERENCSE!“ —

Vstoupili jsme z rotundy do východní části a vzduchem šlehly barvy, pronikající jako pisk lokomotivy, ostré jako sykot při broušení skla. Tam — tam vzadu je Magyar-Ország, uherská výstava, vlastně výstava uherských praporů a celé kumpanie maďarských komisařů! Vyšňořili se — inu jako „diblík Verunka“, když šla k muzice a Verunka myslila, že je to dobře.

Ve výši vřeští národní trikolory, dole na podlaze maže cigán Misko Pál do cimbálu a kloní se právě tak elegantně, jako když mu aplaudují doma v peštské kavárně, a venku, „u csardy“, škuje šmyčci svými celá cigánská tlupa, vstrčená do černých spodků a modrých kazajek, jako by kráčela před houfem „voličů levičáků“. Širá, hnědá, nemá pusto, odpusť jim tu elegantní vilu, kterou zde postavili na návrší a nazvali „csardou“!

Samolibě, pyšně rozhlíží se Maďar světovou výstavou. Dovolil ostatnímu světu, aby zde učinil nějaké skupení kolem něho. Ještě taktak se to světu povedlo — ale copak je mu to všechno platno! „Jako z ještěrek aligátor, jako obrovitá palma ze stromoví, zrnko platiny ze zlata“ — nebo ne, začněm jinak: „Jak všemocné, obrovité musí se květinám zdát jehně, a čím je jehněti zas pes, a čím psu zas člověk, a čím zas člověku Maďar“ — co jen kde žije, leží pod tebou! Dej nám pánbůh jen polovičku té pýchy!

Říká se, že Francouz miluje svou vlast jako svou milou, Italián jako svou nevěstu, Angličan jako svou sestru, Němec jako svou babičku — kdybych měl říci, jak že Maďar, byl bych v rozpacích. Zdá se mně, že ji ani tak nemiluje jako sama sebe, svou národnost, své maďarství. Snad ho podezřívám, ale domnívám se, že i srstnaté kůže svých zvířat vystavil

zde jen proto, aby mohl připsat slůvko „magyar“: lišky — „magyar rókák“, vydry — „magyar vidrák“, vlka — „magyar farkasok“, divoké kočky — „magyar vadmacskák“. A ještě je prý těch „magyar“-ských nápisů zde málo a Szathory, poslanec z levice, interpeloval kvůli nim na sněmě. Kdosi spočítal, že je uherských znaků zemských po celé výstavě, na praporech, skříních a předmětech 571. Snad ale zapomněl vpočítat výstavu optika Richtera, už nevím odkud z Uher. Ten své prosté ocelové brejle spořádal v obraz svatoštěpánské koruny na podkladu světlo žlutém. Překrásné podívání!

Něco harmonického je přece v celku. Všude ty jásavé barvy, všude ty znaky stejné, nápisy stejné. Všude skoro také předměty směru stejného. Když majolikář — ale není tam ani jediný Bernard Palissy nebo Luca della Robbia nebo jen Hirschvogel — chce džbány své pokrýt postavami, zvolí koňáka z pusty a houf divokých koní; když dýmkář — ale vídeňští dýmkáři jsou nepoměrně obratnější — chce vyvést něco z mořské pěny, zvolí zas jen koňáka z pusty a houf divokých koní — „pusta se svými dětmi“ je všude. Vždyť, co z Uher, musí zajímat svět, proto je zde také to vznešené skupení „vycpaných honvédů“ — skupení ostatně vskutku velmi pěkně udělané. Někdy se musí člověk vskutku pousmát. Mají také oddíl námořnický, modely lodí, lana, plachty. Zde je několik zcela pěkných map plastických, na nichž možno studovat hloubky, na př. Zeleného moře čili Kvarnera. Ale je tu také celé Středozevní moře i s Jaderským celým chobotem, břehy africké, španělské, francouzské, italské, řecké, turecké, jen aby — způsob vyznačení dosvědčuje to neomylně — mohlo být nahoře v koutku hezky vytknuto to „Ungaro-Croato“. Svět musí dohonit, co posud promeškával, musí se vzdělat. A proto vydávají také „Képes kiállitási lapok“ — maďarské vydání velkého ilustrovaného „weltausstellungszeitungu“ — jen aby redakce mluvila hodně mnoho o Maďarích a před obrazy nejslavnějších mistrů belgických a francouzských přinášela clichés dle obrazů Horovice, Molnára a jiných „Maďarů“. Vedle toho použije se časopisu, aby mimochodem pošpiněn byl tak trochu Rumun a „Drótos

Tót“, Slovák. Ostatně — dej nám pánbůh jen polovic těch vřelých, bezohledných národních snah, jaké mají „synové Deákovi“!

Snad ani nemusím podotknout — uherská výstava bez něho! — že je zde také velká podobizna „toho“ Deáka, jak mu Schmerling říkal, a že nad ní je nápis: „Ecce caput et decus Hungarorum“ — „viz hlavu a okrasu Uhrů“.

To „ale“ všechno není nic, ale „Magyar hölgy koszoru“ — to je něco! „Kruh uherských krasotinek“, krásné fotografie od Schreckera v Pešti. Snad je každému vůbec známo, jak umějí být uherské aristokratky krásny! Pochází to prý z té slovansko - rumunsko - maďarské smíšeniny. Možná — co je mně do toho! Já žehnám osudu, že nejsem výstavním jurorem a nemusím zde rozhodnout, která je nejkrásnější! Jak to povídá Lenau? „O krásu ženská! Nejkrásší při tobě je, že poblíž tebe také srdce divokých hříšníků měkčeji tluče, že zmocní se jich nejasným bolem jakýs pocit z dob jich dávno ztracené nevinnosti!“ — Jen jestli slunce si přece trochu nezalhalo a Lenauův divoký hříšník zde před těmi fotografiemi neměkne zbytečně!

Tuhletu demonstraci ve prospěch svého národa neměly mně uherské krasotinky přece udělat! Ale to je to — tam myslí každý, že musí něco učinit pro vlast, ba že se nesmí vyloučit ani z demonstrac. U nás zrovna tak! Kníže Karel Schwarzenberg na př. vyloučil se teď sice z výboru Jungmannovy slavnosti, protože tato „bude demonstrativní“; ale byl kdys přec sám původcem demonstrace jiné, velké, míním: původcem nesdílení se ve světové výstavě. On ví velmi dobře, kdy má a kdy nemá!

II

„JE NANEJVÝŠ DŮLEŽITO, ABY SE UHRY ROKU 1873 ve velkém světovém zápase sdílely. Uhry musí vše učiniti, aby svému melivu opatřily nové trhy, sic zahyne celá jich před důležitá industrie mlynářská. Především je důležité, a by daly pomocí jury uznati přednosti uherské mouky před moukami jinými“.

„Industrie líhovin má se v Uhrách teď velmi špatně. Obilí je drahé, líh laciný, daň na líh velká, konkurence ciziny značná. Je na velký prospěch Uher, obešle-li se světová výstava řádně uherskými líhovinami“.

Praktické vzhledy, je-li pravda, a upřímně vyslovené! Užitek, hmotný užitek chtějí mít ze světové výstavy a také jej budou mít. Proč by zůstaly doma s ukázkami bohaté své přírody, když může z každého vystaveného zrnka vyrůst objednávka na plodiny z tisíců jiter, z hrstky zrněk když mohou vyrůst miliony zlatých! Uhry plodí příliš mnoho obilí, než aby ho domácnost a nevyvinutý ještě průmysl spotřebovati mohly; ale vývoz zrna srazil se s vývozem americkým, který se stále a zázračně množí. Připadlo se tedy na vyvážení mouky. Parní mlýn vyrůstal za parním mlýnem, na akcie; záhy jich bylo ale zas víc než kupců, cena mouky tím sklesla, mlýny pracovaly se ztrátou a akcie šly namnoze cestou všeho švindlu. Teď jim hledí dodat nové, solidní půdy. Na světové výstavě je přes 800 vystavovatelů s obilím a přes 60 s uherskou moukou. Krásné zboží, třeba namnoze bylo vystaveno s oním vkusem, jaký nalazáme na př. v pražských hokynářských krámích. A k tomu také Maďar nehledí, že vypěstováno vše skoro rukama slovanskýma a německýma, jen když to „uherské“ ruce. —

Při líhovinách je jako při obilí. Rolnické líhovary sotvy že odpadky svými reprezentují „čistý“ jakýs výtěžek; větší průmyslné pak kvetly, dokud Itálie neurčila velké přívozní clo, nyní hynou. A přec jsou ovocné likéry „uherské“, vypěstované v Horvatsku a Slavonsku, nejlepší ve světě. Kdo okusil vystavenou zde stoletou slivovici, odpustí ihned Vilémovi a celému berlínskému dvoru známou jich zálibu v ní. Francouzské likéry sklesly v ceně nesmírně naproti slavanským; tam dodávají aromatu rozličnými ethery, zde se destiluje ovoce jen nejlepší — „champagne fin“ se víc nepije, a když Bismarck dostane se do ohně, splyne s jeho milovaných rtů nadšené „vivať slivorium!“ Což teprv kdyby znal vinovici, borovicu, tunjevac, malinovicu a jagodovicu Čecha Pokorného ze Záhřeba, nebo maraskýn z Dubrovníku, nebo — ale ne, směr jeho politiky stal by se slovanský před časem!

Uherské tabáky jsou nám známy, taktéž uherská vína, uherské šunky, ryby atd., ale nevidíme zde mnoho z toho. Tři exempláry „fogáše“, umístěné v skleněném škopíčku, reprezentují veškeré uherské rybstvo. Několik nepatrných šunek, pravých trpaslíků naproti vestfálským, naznačují skromně, že Uhry obdržely od židů příjmi „země prasat“. Tabák je vystaven zcela neladně a víno — kdyby nebyl ruský obchodník Rozmanit vystavil řadu tokajského v lahvích, na nichž se prach a špína sklepní spekly již v skalopevný plášť, ani ta staroslavná Hegyalja, osázená již v století 13., nebyla by došla povšimnutí! Jen sílu vinných sudů prázdných vystavili, na oslavu uherského bednářství, jenže největší a nejuměleji sdělaný již zase není prací maďarskou — jeť zhotoven ve Vídni, od nějakého Němce. Zato vystavily Uhry bohatou a také pěknou sbírku minerálních vod, krásná dřeva lesní, krásné uhlí, měděné a zlaté rudy, dlaždičky a především překrásné opály.

U Goldschmidtovy výstavy opálů zůstane stát každý, zvláště dámy. Snad jen francouzská císařovna Evženie by kráčela rychle kolem. Třeba byl opál zamilovaným kamenem všech Napoleonidů, ona neozdobila se opálem nikdy, neboť „opál — způsobuje bezdětnost!“ Choť korunního prince pruského nemá podobného strachu chvála bohu více zapotřebí, ale — také utekla od těch opálových skvostů. Dostávalať zálusky na jeden šperk a ten stojí 100.000 zl. a ještě nikdo na světě neslyšel, že by byl někdo z rodiny Hohenzollerů vyhodil 100.000 za šperk, vzdor francouzským miliardám!

Překrásný, půvabný kámen, ten „orientální“ opál uherský, dobývaný z trachytu na slovenské půdě, v Dubníku nedaleko Červenice; jen opál v Gracias a Dios (Honduras) nalezaný rovná se mu krásou. Jako kapka bělostného mléka! Jenže uvnitř dřímá slunce a propukává zde bleskem růžovým, tam jako zelené zlato a náhle zas ohněm žárným, rudým. To prý pochází od vnitřních dutinek — „jako u nejlesklejších, nejvíc překvapujících myšlének“, míní Jean Paul. Také vskutku není opál ani drahokamem, když se věc přísně uváží, nemá dost tvrdosti, není průhledný, jen průsvitný — ale copak je to všechno platno, když je tak krásný, tak snivý! Mnohé

děvče také není drahokamem, vypadá také snivě a je vlastně prázdná všech poetických snů, a přece „přijde do módy“, právě jako opál. On není konečně ani vyšší vzdělanosti schopen, co je nějaká slušná facetta, jak živ mu nepravíš, a hladit jej můžeš leda do oblasti, knoflíkově, „en cabochon“. Arci, když přijde naň ruka mistra, přec z něho něco pěkného vyvede. Jako na př. zde ty krásné kaméy! — Konečně nějaký důkaz maďarské umělosti? I bůh zachraň! Guilmare Fils z Paříže!

Originálně maďarské jsou leda ty krátké dýmky šemničky, které Petöfi tak nadšeně opěvuje. Takto zní již jmena vystavovatelů: Holländer, Klassohn, Jandrášik, Fromhold, Lechner, Fischer, Moritz, Schoen, Šunda, Králík, Auer atd. Ale i od těch je vše nanejvýš slušná imitace průmyslu cizího, ani ve skle ani ve dřevě, nic co do vazeb kněh a nic co do zboží galanterního, vůbec nic tu nevystaveno nového a svého. Ani ne ten obraz Budapešti, zhotovený ze samých sirek. Ovšem, vedle stojící komisař ti vysvětlí ihned, že je to vlastně dílo „velmi umělecké“. A on tu vůbec všude nějaký komisař a chraň se podotknout, že to ono není snad nejlepší z celé výstavy!

Je arcit' přirozeno, že Uhry musily hledět vyniknout především svými plodinami přírodními. Proto také chválím onoho muže, který polepiv mramorový sloupek fotografiemi nynějších uherských ministrů, připsal: „Ecce ministerium Hungariae anno 1873“, a dal to do světové výstavy.